

**Een archeologisch inventariserend
veldonderzoek (IVO) door middel van een
bureauonderzoek en boringen aan de
Vijzelstraat te Wageningen (Gld.)**

M.C. Blom

ARC-Rapporten 2003-34

Groningen
11 februari 2004
ISSN 1574-6887

1 Inleiding

1.1 Objectgegevens

ARC-Projectcode	2003/109
Provincie	Gelderland
Gemeente	Wageningen
Plaats	Wageningen
Toponiem	Vijzelstraat
Kaartblad	39F
Coördinaten	174.000/442.000
Periode	Middeleeuwen
Type object	–
Type bodem	Zavel en lichte rivierklei
Geomorfologie	Oeverwal

1.2 Aanleiding van het onderzoek

De aanleiding voor een archeologisch inventariserend veldonderzoek (IVO) op de locatie aan de Vijzelstraat en de Burgtstraat te Wageningen, provincie Gelderland, zijn bouwplannen van de Stichting Sociale Huisvesting Wageningen. De locatie bevindt zich op het terrein van Ponsen en Looijen, de oude drukkerij. Aangezien de Historische Vereniging ‘Oud-Wageningen’ in de directe nabijheid van de locatie een aantal beerputten heeft aangetroffen, kan het zijn dat op dit terrein zich ook nog beerputten of andere archeologische sporen of voorwerpen bevinden. Daarom heeft de Stichting Sociale Huisvesting Wageningen aan Archaeological Research & Consultancy (ARC bv) opdracht gegeven om een IVO door middel van bureauonderzoek en boringen uit te voeren naar de in het gebied voorkomende archeologische waarden, conform de provinciale en nationale wetgeving en het verdrag van Malta. Het onderzoek is uitgevoerd op 23 juli 2003 door mw. drs. M.C. Blom en mw. drs. G.M.A. Bergsma.

1.3 Ligging van het onderzoeksgebied

Het onderzoeksterrein ligt in het oude centrum van Wageningen, binnen de (thans zeer gemoderniseerde) middeleeuwse omwalling (zie afb. 2).

1.4 Doel van het onderzoek

Het onderzoek heeft als doel het vaststellen van de bodemopbouw en het lokaliseren van de mogelijk in de ondergrond aanwezige sporen van bewoning of resten van menselijke activiteiten. Indien er vondstmateriaal en/of archeologische vindplaatsen worden aangetroffen, wordt door het zetten van extra boringen getracht de omvang en de kwaliteit van de vindplaats vast te stellen.

Afbeelding 1 De ligging van het onderzoeksgebied.

Afbeelding 2 De ligging van de Vijzelstraat.

1.5 Werkwijze

Bureauonderzoek

Tijdens het bureauonderzoek zijn de volgende ter beschikking staande middelen gebruikt om tot een betere archeologische verwachtingswaarde van het onderzoeks-terrein te komen:

- Archis (archeologisch informatiesysteem voor Nederland);
- Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW 2e generatie);
- Gegevens van de Historische Vereniging ‘Oud-Wageningen’;
- Divers kaartmateriaal, waaronder de bodemkaart van Nederland en verschillende historische kaarten van Wageningen;
- Kaartmateriaal van archeologisch onderzoeks- en adviesbureau RAAP, om de archeologische verwachtingswaarde van het gebied rond Wageningen vast te stellen.

Veldwerk

Om de doelstelling te kunnen verwezenlijken zijn op het onderzoeksterrein zes boringen gezet (afb. 3). Deze boringen zijn verspreid over het terrein gezet om een juiste, algehele indruk van de bodemopbouw te kunnen krijgen. De raaiafstand bedraagt 8 meter en de boorafstand in de raaien 13 meter. In de twee raaien verspringen de boringen ten opzichte van elkaar, zodat een goede dekking van het terrein wordt verkregen. De boringen zijn, voor zover mogelijk, tot in de schone rivierafzetting gezet. In het westelijke gedeelte van het onderzoeksterrein bleek het niet mogelijk om boringen te zetten, vanwege een grote hoeveelheid recente puinresten. Een extra boring is daarom gezet tussen boringen 2 en 5 (afb. 3). Voor het boren is gebruik gemaakt van een verlengbare edelmanboor met een diameter van 6 centimeter. Alle boorkernen zijn zorgvuldig uitgelegd, waarbij de opeenvolgende bodemlagen zijn gemeten en beschreven. Vervolgens is de bodemopbouw per boring beschreven. Naast het boren is een oppervlaktekartering uitgevoerd, bestaande uit het aflopen van het gehele terrein, waarbij materiaal dat aan de oppervlakte ligt bekeken wordt.

2 Resultaten

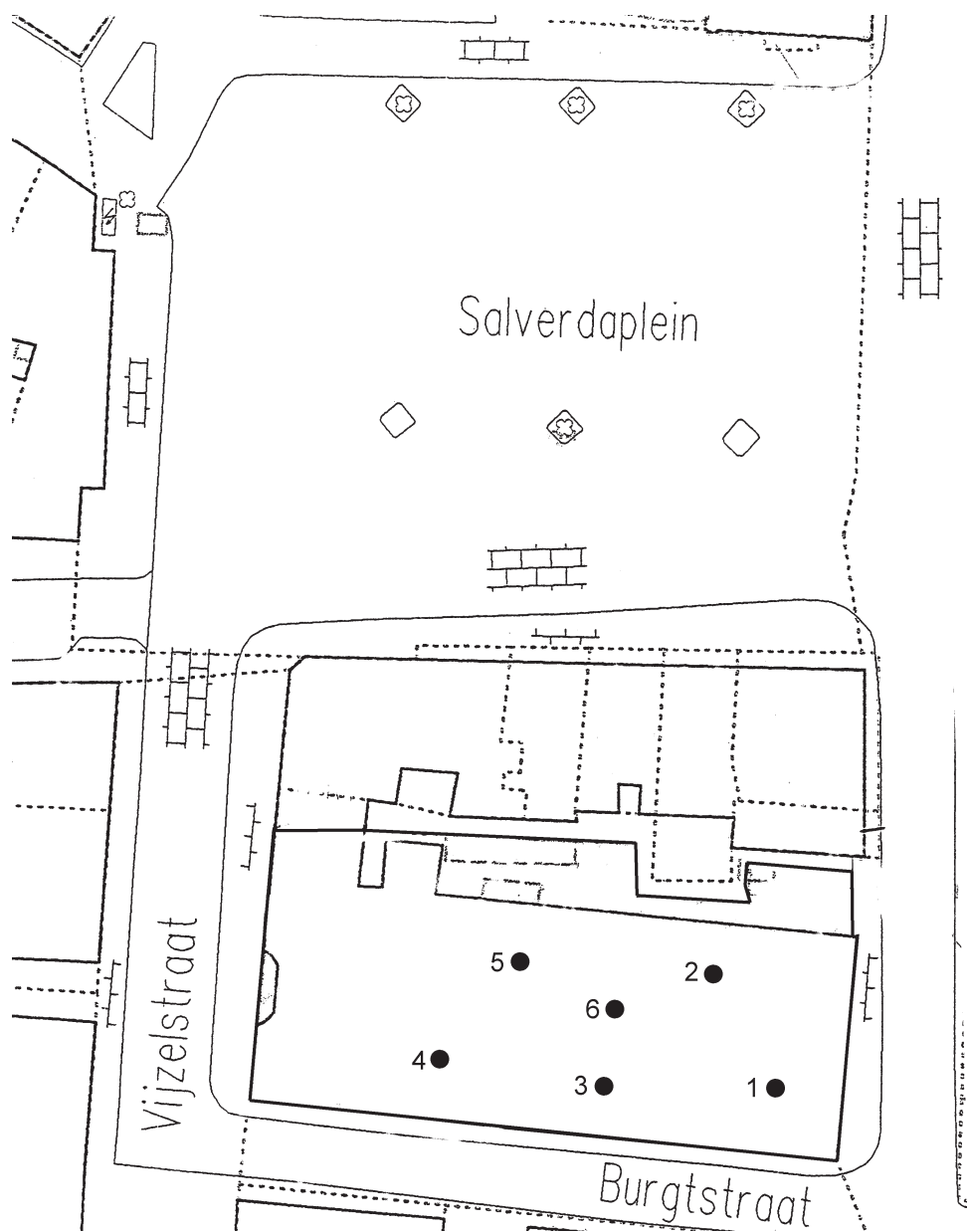
2.1 Bureauonderzoek en geoarcheologische context

De archeologische verwachting van het onderzoeksterrein is volgens de IKAW hoog. Volgens de geraadpleegde kaarten van RAAP is de archeologische potentie van de locatie aan de Vijzelstraat in Wageningen zeer hoog en ligt de locatie in een hoge archeologische risicozone. In de directe omgeving van het onderzoeksterrein zijn twee Archis-meldingen bekend. Het betreft hier:

- Waarnemingsnummer 7262 met coördinaten 173.980/441.920. Dit vondst-complex bestaat uit de volgende voorwerpen: fragmenten van hout en/of houtskool, wat duidt op boomstamwaterputten of waterreservoirs en een zogenaamde duigenput uit de Late Middeleeuwen¹, een beerput, gemaakt van een ton zonder bodem, eveneens uit de Late Middeleeuwen, een fragment

---

¹1050–1500 n. Chr.

Afbeelding 3 Boorpuntenkaart Vijzelstraat. Kaart: M.C. Blom.

van keramiek uit de 13e – 14e eeuw en een onderdeel van een schoen uit de Late Middeleeuwen.

- Waarnemingsnummer 41420 met coördinaten 173.840/441.830. Het betreft een aantal vondsten van muurresten op verschillende locaties. Deze muurresten dateren uit de Late Middeleeuwen. Ook fragmenten van baksteen uit de Late Middeleeuwen behoren tot dit vondstcomplex. Onder enkele muurresten werden ook nog horizontale eikenhouten balkenresten aangetroffen.

De Historische Vereniging 'Oud-Wageningen' meldt tevens dat er in de nabijheid van de locatie Ponsen en Looijen (het onderzoeksterrein) drie beerputten zijn gevonden, die dateren van ca. 1400 en 1600 n. Chr.

De bodemkaart van Nederland (kaartblad 39 Oost Rhenen) vermeldt dat in het onderzoeksgebied een rivierkleigrond van zavel en lichte klei aangetroffen zou kunnen worden. Dit is een typische stroomruggrond. Het gebied rond Wageningen ligt in een gebied met gronden van het Rijnsysteem en dit betekent dat er in de ondergrond plaatselijk zand of oude rivierklei (rivierleem) op grof zand voorkomt (Steur & Heijink 1973). Wageningen en omgeving is gelegen tussen twee stuwwallen, in het westen de Utrechtse Heuvelrug en in het oosten de stuwwal die loopt van Wageningen–Ede naar Lunteren. In het zuiden wordt het gebied begrensd door de Rijn. Tegen de stuwwallen van Wageningen–Ede–Lunteren liggen dekzanden die geschikt zijn en al lange tijd gebruikt worden voor akkerbouw. Via een oversteekplaats in de Rijn liep vanuit het zuiden een belangrijke handelsweg naar het noorden. Diverse archeologische vondsten in en rond Wageningen tonen aan dat de omgeving van Wageningen al in de prehistorie intensief bewoond werd (Rietveld et al. 1983).

2.2 Bodemopbouw

De bodemopbouw, die werd aangetroffen tijdens het booronderzoek (bijlage 1), bestaat van onder naar boven uit:

- rivierafzettingen van blauwgrijze zandige rivierklei met soms nog plantenresten. Dit pakket bevindt zich gemiddeld vanaf een diepte van 1,15 meter beneden maaiveld (bijlage 2).
- een laag van donkergrijze klei met fosfaatvlekken, vanaf een gemiddelde diepte van 80 centimeter beneden maaiveld. In deze laag bevindt zich tevens puingruis. De fosfaatvlekken en het puingruis in deze laag zouden kunnen duiden op menselijke activiteiten.
- een laag die bestaat uit een mix van zand met donkergrijze leembrokken. In deze laag bevinden zich veel bouwpuinresten, onder andere recente bakstenen, glas en andere recente bouwmaterialen, die duiden op verstoring.
- kleiig zand met af en toe leembrokken en zeer veel bouwpuinresten. De bovenlaag varieert in dikte van 20 tot 40 centimeter. In het meest westelijke deel van het onderzoeksterrein was het in verband met een te grote hoeveelheid puinresten niet mogelijk om door de bovenlaag heen te boren.

2.3 Vondsten

In de bovenste lagen zijn recente baksteenresten, glas, ijzer en andere resten van recent bouw materiaal in de boorkernen aangetroffen. Tijdens de veldkartering werd eveneens divers recent bouw materiaal gevonden. In boring 6 werd in de boorkern een stuk onverbrand bot aangetroffen in de fosfaatrijke kleilaag, op een diepte van ongeveer 1 meter beneden maaiveld.

3 Conclusie en aanbeveling

Op de bouwlocatie Vijzelstraat te Wageningen is een archeologisch inventariserend veldonderzoek (IVO) uitgevoerd door middel van bureauonderzoek en boringen. De boringen zijn, voor zover mogelijk, tot in de schone rivierklei-afzetting gezet. Deze laag werd op een gemiddelde diepte van 1,15 meter beneden maaiveld aangetroffen. Het betreft een afzetting van zeer zandige blauwgrijze klei. Hierboven bevindt zich een laag van donkergrijze klei met daarin veel fosfaatvlekken en puin-gruis. In de boorkern van boring 6 werd een stuk onverbrand bot aangetroffen. De bovenste lagen kunnen we als verstoord beschouwen. Duidelijke sporen van laat-middeleeuwse bebouwing of bewoning van het terrein ontbreken. Wel zijn sporen van menselijke activiteiten, zoals fosfaatvlekken, aanwezig in de laag die zich op de rivierafzetting bevindt. Het is niet uit te sluiten dat er zich in deze laag nog meer sporen van menselijke activiteiten bevinden. Er is overigens niet met zekerheid te zeggen of er bij de verstoring van de bovengrond delen van deze laag ook aangetast zijn. Hierdoor is niet direct vast te stellen of de eventueel aanwezige antropogene sporen nog intact zijn. Gezien de vondst van een aantal beerputten in de directe omgeving van dit terrein, lijkt het raadzaam om bij afgraving van het terrein op een grotere diepte dan 80 centimeter een archeologische begeleiding uit te voeren tijdens de werkzaamheden. Ten alle tijde dient vooraf gaande aan de werkzaamheden contact te worden opgenomen met de Provinciaal Archeoloog van de Provincie Gelderland, mevrouw F. de Roode.

Literatuur

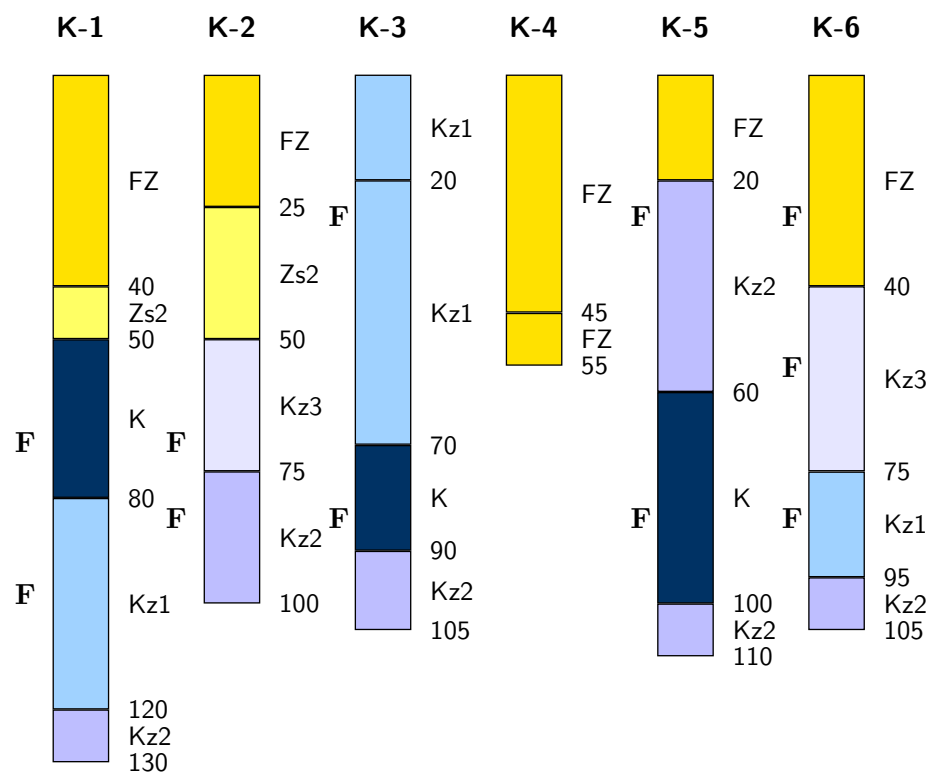
Rietveld, A.L., A.G. Steenbergen & A.C. Zeven (red.), 1983. *Gezicht op de geschiedenis van Wageningen. Uitgegeven ter gelegenheid van het tienjarig bestaan van de vereniging "Oud-Wageningen"*. Wageningen (Historische Reeks van de Vereniging "Oud-Wageningen" Nummer 2).

Steur, G.G.L. & W. Heijink, 1973. *Bodemkaart van Nederland, schaal 1:50.000. Toelichting bij de kaartbladen 39 West Rhenen en 39 Oost Rhenen*. Wageningen. Stiboka.

Bijlage 1 Boorraaien

Tekening: M.C. Blom.

 FZ – Zand	 Kz2 – Klei, matig zandig
 K – Klei	 Kz3 – Klei, sterk zandig
 Kz1 – Klei, zwak zandig	 Zs2 – Zand, matig siltig

F (links van de kolommen) - Fosfaat aangetroffen

Bijlage 2 Boorstaten

Alle dieptes worden in centimeters gegeven.

boring 1

<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
40	zand, sterk grindig		mix	met veel puin en leembrokken
50	zand, matig siltig, sterk grindig	geleidelijk	mix	met puinresten en veel leembrokken
80	klei, matig grindig	scherp	donkergrijs	met houtskool, veel fosfaatvlekken en puinresten
120	klei, zwak zandig, zwak grindig	geleidelijk	grijs	met houtskool, veel fosfaatvlekken en puingruis
130	klei, matig zandig, zwak grindig	scherp	blauwgrijs	met plantenresten, rivierafzetting

boring 2

<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
25	zand, sterk grindig		mix	met veel puinresten en leembrokken
50	zand, matig siltig, sterk grindig	geleidelijk	mix	met veel leembrokken en puinresten
75	klei, sterk zandig, matig grindig	geleidelijk	lichtgrijs-bruin	met puingruis en veel fosfaatvlekken
100	klei, matig zandig, zwak grindig	geleidelijk	lichtgrijs	met enkele fosfaatvlekken

boring 3

<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
20	klei, zwak zandig, sterk grindig		mix	met veel puinresten
70	klei, zwak zandig, matig grindig	geleidelijk	donkergrijs	met puinresten en fosfaatvlekken
90	klei, zwak grindig	geleidelijk	donkergrijs	met fosfaatvlekken, plantenresten en zwarte (mangaan?)vlekjes
105	klei, matig zandig	geleidelijk	lichtgrijs	rivierafzetting

boring 4

<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
45	zand, matig grindig		mix	met veel puinresten en leembrokkjes
55	zand, matig grindig	geleidelijk	mix	te veel puin om te kunnen boren

boring 5

<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
20	zand, matig grindig		mix	met veel puinresten
60	klei, matig zandig	geleidelijk	donkergrijs	met veel puinresten, fosfaatvlekken en ijzervlekken
100	klei	geleidelijk	lichtbruin-grijs	met puinresten, fosfaatvlekken en ijzervlekken
110	klei, matig zandig	geleidelijk	grijs	met ijzervlekjes

boring 6

<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
40	zand		mix	met veel puinresten en leembrokken
75	klei, sterk zandig, matig grindig	diffuus	donkergrijs-bruin	met veel puinresten en fosfaatvlekken
95	klei, zwak zandig	geleidelijk	grijs	met onverbrand bot, puingruis en fosfaatvlekken
105	klei, matig zandig	geleidelijk	lichtgrijs	